

A szemináriumot követően a szovjet vendégek számos más alkalommal is találkoztak a magyar könyvtárosokkal. Az OSzK-ban tett látogatásuk eredményeként e g y ü t t m ü k ö d é s i m e g á l l a p o d á s j ö t t l é t r e a k é t n e m z e t i k ö n y v t á r k ö z ö t t . A z e n n e k a l a p j á n k é s z ü l t e g y ü t t m ű k ö d é s i m u n k a t e r v a k ö v e t k e z ő t e r ü l e t e k r e t e r j e d k i ; k ö z ö s m u n k á k s z e r v e z é s e a k ö z ö s p r o b l é m á k m e g o l d á s á r a ; k ö z ö s k i a d v á n y o k k é s z i t é s e ; s z a k e m b e r e k r e n d s z e r e s c s e r é j e ; c i k k e k c s e r é j e ; a k u t a t á s o k é s a t u d o m á n y o s - m ó d s z e r t a n i m u n k á k é v i t e r v é n e k c s e r é j e ; a k é t k ö n y v t á r r a v o n a t k o z ó j o g s z a b á l y o k é s b e l s ő s z a b á l y z a t o k c s e r é j e .

Dunántuli kirándulásuk során a szovjet delegáció tagjai megtekintették a Veszprém Megyei Könyvtárat és a Fonyódi Járási Könyvtárat. Szombathelyen az ott ülésező könyvtáros vándorgyűlésen O.Sz. CSUBARJAN beszámolt a szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium eredményeiről, s átadta a szovjet könyvtárosok üdvözlését magyar kollégáiknak. Ezután a vendégek megtekintették a szombathelyi Megyei Könyvtárat, és elismeréssel állapították meg, hogy annak új épülete az európai könyvtárépítészeti élvonalába tartozik.

A szovjet könyvtárosküldöttség találkozott GONDA Györggyel, a Vas megyei Tanács VB elnökével; akivel a könyvtár, mint művelődési, kulturális és politikai intézmény fontosságáról, továbbá a megyei könyvtárhálózat fejlesztéséről beszélgettek. A delegációt fogadta GARAMVÖLGYI József művelődésügyi miniszterhelyettes is, akivel csaknem egyórás eszmecsere folytattak a két ország könyvtárügyét közösen érdeklő problémákról.

SÁRDY Péter

Szovjet felmérés a szakemberek információforrásairól

Szpecialiszt - biblioteka - bibliografija. Opüt iszszledovanija profeszszional'nuh potrebnosztaj v informacii. Moszkva, Kniga, 1971. 446 p.

Az elmúlt évtizedben a szovjet szociológiai kutatások lendületes fejlődésnek indultak mind az elméleti alapvetések (lásd Kon, Drobnickij stb. magyarul is megjelent műveit), mind a konkrét felmérések irányában. Utóbbiak közül különösen a szovjet olvasókról készített, 1968-ban könyvalakban is összegezett vállalkozás számíthat szakmai érdeklődésünkre (ismertetését lásd: Könyvtári Figyelő, 1968. 427-454.p.). Jelen mű, melynek bibliográfiája bő tájékozódást biztosít a hasonló munkálatokról, komplex és széleskörű mivoltát tekintve ennek szándékát követi, speciálisabb vizsgálati körben.

Az OSZSZSZK Művelődésügyi Minisztériuma kezdeményezésére a leningrádi Állami Nyilvános Szaltikov-Scsedrin Könyvtár (ÁNyK) égisze alatt 1965-ben speciális témabizottság szerveződött "Könyvtár és tudományos tájékoztatás" néven. A nagyszámú külső munkatársat összefogó bizottság ugyanilyen címen módszertani

sorozatot indított a monstre felmérés egységes irányítása céljából. (A munkálatok fontosabb eredményeiről a szovjet-magyar könyvtárügyi szemináriumon O.D. Golubjevának, az ANyK igazgatóhelyettesének előadásából a hazai könyvtáros közvélemény egy része már rövid áttekintést nyerhetett.) Az 1965-1969 közötti időszakban összesen mintegy 33 000 (középfoku és annál magasabb iskolai végzettségű) szakemberről gyűjtöttek kérdőív (130 kérdés) segítségével adalékokat: közülük mintegy 20 ezret valamely könyvtárban kértek fel válaszára, a többieket munkahelyükön. Egy messzemenően objektív helyzetkép kialakítása érdekében ehhez a módszerhez járultak még: az interjúvolás, a vizsgált személyek könyvtári igényléseinek (félmillió tétel) összegyűjtése, a könyvtári tevékenységgel kapcsolatos, a szakemberek által megfogalmazott írásos feljegyzések és javaslatok (15 000), a könyvtári dolgozók ugyancsak írásban rögzített megfigyelései (2000). Végül a legkülönbözőbb tudományos periodikumokban megjelent publikációk mintegy 14 000 hivatkozását is elemezték. A hatalmas adatmennyiség feldolgozását számítógéppel végezték.

A könyv a bevezető programvázolás és módszertani eligazítás után 9 tematikus fejezetben tárgyalja a méreteit és a megmozgatott apparátust tekintve egyedülálló felmérés eredményeit. Az egyes fejezetek a következő témákat tartalmazzák:

- könyvtári gyűjtemények,
- katalógusok és kartotékok,
- tájékoztató és bibliográfiai gyűjtemények.
- a szabadpolc mint a tájékozódás forrása,
- tájékoztató és bibliográfiai szolgálat,
- tájékoztatás a könyvtár új szerzeményeiről,
- a könyvtári-bibliográfiai ismeretek népszerűsítése,
- a bibliográfiai segédletek rendszere,
- a könyvtári ellátás rendszere.

A kötetben 133 szövegekőzti és 36 összegező táblázat, részletes irodalomjegyzék (303 tétel), valamint függelékként a kérdőívek szövege található ezenkívül.

Az I.K. Kirpicseva (ANyK) vezette szerzői kollektíva az anyag egyes kérdéseinek tárgyalásában szemelláthatóan egységes szerkezeti rendre törekedett: a különböző könyvtári és tájékoztatási formák iránt megnyilvánuló igény általános adatait követi a szakemberek típusok szerinti (tudományterület, végzettség, előképzettség stb.) számbavétele, az arányok vagy aránytalanságok okainak boncolgatása; itt már a kérdőív adalékai kiegészülnek az interjúk és javaslatok anyagával; ezután részletekbe menően csoportosítják és összegezik a feljegyzéseket és javaslatokat; végül az adott részt a korrigálás, illetve a továbbfejlesztés lehetséges útjainak megrajzolásával zárják. Rokonszenves az a szerzői mértéktartás, amely a könyvtár melletti elkötelezettség megnyilvánulásának csak ebben a zárómozanatban enged teret; azt megelőzően a tények sora magáért "beszél", - kivéve, amikor a szerzők úgy érzik, hogy józanul kétségbe kell vonniuk a puszta tények egyértelműségét. (Pl. a könyvtárak tájékoztatási szolgálatával a megkérdezettek 80 %-a "alapjában elégedett", 15 %-a elégedetlen, mondják a számok; ám a könyv egyetértéssel idézi egy szakember megjegyzését, miszerint a régi könyvtárhasználók nagyjából-egészéből tudják, hogy mit várhatnak, s ezért nem is követelnek többet, mint amit az adott könyvtár nyújtani képes; "elégedettségük" tehát egyszerűen az adott helyzetbe való belenyugvást jelenti.)

Nehéz a terjedelmes anyagból valamit illusztrációként kiragadni - annál is inkább, mivel belső, szerves kapcsolat áll fenn a könyvtár, illetve a tájékoztatás iránti igények, valamint a konkrét adottságok különféle vonatkozásai között. Egy részlet számainak ok-okozati összefüggésekre is kitérő ismertetése ezért még a legjobb esetben is eleve hiányos, egyszerűsítő maradna.

Az említett szemináriumi tanácskozáson érdekes vita alakult ki a kiadványtipusok iránti igények arányai körül, ezért talán hasznos lesz, ha a kötet tematikájából a "könyv kontra periodikum" kérdést vesszük közelebről szemügyre (a többi dokumentumtipust itt elhanyagoljuk).

A felmérés három oldalról közelítette meg a problémát: a) a könyvtáron kívül gyűjtött kérdőívek adata a válaszolók által jelzett érdeklődést jelenti (é r d e k l ő d ő k a 13074 személy százalékában); a könyvtári kérdőívekre két

rovat került: b) a használok száma, illetve c) a vizsgálati időszakban tőlük származó egységnyi igénylések (az 1986o használó, ill. 471091 igénylés százalékában). A könyv-periodikum arány összesítve a következő: a) 91 - 88,5; b) 74,4 - 52,1; c) 100 %-ra vonatkozóan 55,6 - 38,2.

Az a aspektus tudományterületi bontásban:

- társadalmi-gazdasági tudományok	93,6 - 87,5
- kémiai	" 90,3 - 93,5
- fizikai-matematikai	" 91,7 - 92,3
- geológiai	" 92,2 - 93,5
- biológiai	" 92,7 - 97,4
- műszaki	" 89,8 - 84,6
- orvosi	" 90,4 - 94,6
- mezőgazdasági	" 93,3 - 90,0
- művészettudományok	92,6 - 91,2
- egyéb	89,8 - 85,8 (6. tábl.)

Ugyancsak az a aspektusból szerzett adatoknak a válaszolók munkaterülete szerinti bontásában (15 típus) az egészségügy területén dolgozók, a tudományos kutatók, az aspiránsok, a felsőfoku tanintézetek oktatói és a tájékoztatási szolgálatok munkatársai között magasabb a periodikumok iránti érdeklődők százalékaránya. Az a aspektus adatainak a válaszolók végzettsége szerinti bontása:

középfokuak	86,9 - 72,9
felsőfokuak	91,3 - 90,6
kandidátusok	94,4 - 97,9
tudományok doktorai	93,8 - 98,5 % (16. tábl.)

A b aspektus tudományterületi bontásban is mindenütt a könyvet mutatja első helyen; a munkaterület szerinti típusoknál egyedül a tájékoztatási szakemberek esetében előzi meg a könyvet a periodikum. A végzettségi kategóriák szerinti arányok: középfoku végzettségűeknél 77,6 - 28,1, felsőfokuaknál 74,0 - 53,8, kandidátusoknál 74,7 - 66,7, doktoroknál 75,4 - 58,5 százalék.

A c aspektus tudományterületi bontása igen tarka képet mutat. Az összes dokumentumtípusra vonatkozó igénylésekből (100 %) ennyi jut a könyvekre, ill. a periodikumokra:

- társadalmi-gazdasági tudományok	77,5 - 15,4
- kémiai	" 36,3 - 61,4
- fizikai-matematikai	" 43,2 - 54,0
- geológiai	" 42,4 - 54,2
- biológiai	" 35,1 - 63,3
- műszaki	" 55,0 - 35,4
- orvosi	" 40,4 - 55,8
- mezőgazdasági	" 53,4 - 41,9
- művészettudományok	63,8 - 28,6

Összesen 55,7 - 38,2 % (33. tábl.)

Ezekhez az érdekes számsorokhoz azonban a könyvben két igen lényeges megjegyzés járul: 1. a "periodikumok igénybevételének nyilvántartása a könyvtárak jelentős részénél a szabadpolcos használat következtében nem volt teljes, tehát a periodikumok használatossága kétségtelenül magasabb arányú, mint a felmérés adatai mutatják"; 2. a kérdőívvel megkeresett szakemberek 60 %-a egyéni előfizetője valamely (több) szakfolyóiratnak.

A megbízható tárgyilagosság alapján a könyv bizonyára jól szolgálja a szerzők által megfogalmazott célkitűzéseket, amelyek szerint a mű arra hivatott, hogy a "lefolytatott felmérés eredményeinek felhasználását biztosítsa:

1. a tudósok és szakemberek könyvtári-bibliográfiai ellátásával összefüggő általánosabb érvényű problémák tudományos feltérképezése és az aktuális könyvtárelméleti kérdések megoldását célzó elgondolások számára;

2. a különböző típusu könyvtárak, illetve tájékoztatási szolgálatok gyakorlati tevékenységében, - mivel ezeknek megvan a lehetőségük, hogy mindennapi munkájukban a kutatás során nyert konkrét következtetéseket figyelembe vegyék;

3. a könyvtárak és műszaki-tudományos tájékoztatási intézmények munkáját irányító szervező-módszertani szakfelügyelet számára, a tudósok és szakemberek korszerű ellátási szervezetének, valamint a fenti műhelyek racionális együttműködési formáinak kialakítása terén."

Véleményünk szerint a könyv hazai tanulmányozása, az idézetben foglaltakon kívül, a szovjet könyvtárügy aktuális problematikájába való részletező betekintésre is kiváló alkalmat nyújt.

A tanulmány utolsó mondata szerint ez a felmérés a Könyvtár és tudományos tájékoztatás elnevezésű bizottság munkájának első eredménye. Jogos várakozással tekintünk további terveik elé.

SONNEVEND Péter

A könyvtárak helyismereti munkájáról

(A külföldi szakirodalomból)

A századunkkal közel egyidős, tekintélyes angol könyvtári szaklap, a Library World 1968 februárjában (69. vol. 812. no.) teljes számot szentel a szigetország közművelődési könyvtáraiban folyó helyismereti-helytörténeti vonatkozású tevékenységnek. Bár a gazdag hagyományokkal rendelkező angolszász közművelődési könyvtárak e téren is értékes eredményekkel dicsekedhetnek, a témáról összefoglalóan szóló szerkesztőségi cikk a következőket szögezi le: "A helyismereti gyűjtemények a közművelődési könyvtárakban minden különösebb külső támogatás nélkül fejlődtek ki", s csupán 1966-ban készült az első nagyobb méretű összefoglaló tanulmány, mely "a helyi gyűjtemények egészének sajátos igényeiről, társadalmi céljairól, a könyvtárban betöltött szerepükről, állományukról, szervezettségükről, és feltárásukról" képet adott.

Nem véletlen ez a fogalmazás; a mértéktartó, a szakterület eredményeit és nehézségeit, legujabb fejleményeit vizsgáló józan angol szerző a helyismereti munkának ezeket a kérdéseit ott is csak így, nagy vonalakban vázolhatja fel. Ezért idézünk fel az alábbiakban néhány olyan konkrét megnyilatkozást, amely fényt vet a munkának egyre nagyobb számban jelentkező, de még csak alakulóban levő elveire.